

2. כסיון

דער "קאלאניסט"

לאנדווירטשאפטליכער ארגאן

ענטווארפט

וויסענשאפטליכע ארטיקלען, נאטיצען, בעלעהרונגען,
אונד פראקטישע ערפארהונגען, אין אללען פעכער דער
לאנדווירטשאפט, צום פראקטישען נוצען דער אידישע
אקערבויער, אין ארץ ישראל.

I העפט

הערעכטענעמען

אזעלכע מיט וויקינג פאן מעהרערע פאכמענער אים הייל: לאנד

פאן אנדאנאם מנשה מאיראוויטש

בראשון לציון

אונד אברהם משה לונץ

עורך היירושלים

ירושלים

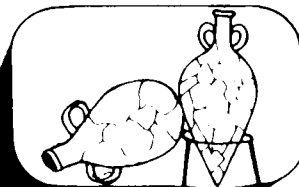
תרנ"ג

כדפוס ה' אברהם משה

בית גורדון

1771

חדשות מן העבר

ליקט והביא לדפוס: שלמה דורי, מוזיאון וארכיון הרפת, יפעת

"משק הבקר והחלב", שם הוזכר ד"ר י. שם-טוב כרופא הוטרינרי היהודי הראשון בארץ ישראל. כל הרשימות ב"דער קאלאניסט" המטפלות בבריאות הבקר חתומות בידי אברמוב. בהתחשב עם שנת 1893 בה הופיעה החוברת התברר לי, שד"ר אברמוב בא ארצה ועבד כרופא וטרינרי לפני ד"ר יוסף שם-טוב, אשר הגיע ארצה רק ב-1904 ועליו כתבתי וכך היה מקובל בתולדות הרפואה הוטרינרית בארץ כוטרינר הראשון בארץ ישראל. והנה, בנוסף לאי-התאמת תאריכי עליתם ארצה של השניים, מצאתי ב"רפואה הוטרינרית" מיולי 1947 מאמר של ד"ר ש. גור ז"ל בשם "תולדות העזרה הוטרינרית בארץ ישראל" ושם הוא כותב: "רק עתה באספתי את החומר למאמר הזה, עמדתי על טעותי שבמאמר הנ"ל, כי הרי ד"ר אברמוב היה בעצם הרופא הוטרינרי הראשון בארץ ישראל". עד כאן ד"ר ש. גור. והנה תולדות ד"ר אברמוב: צעיר יהודי מרומניה נשלח על ידי "כל ישראל חברים" לבית הספר החקלאי מקוה-ישראל. לאחר סיימו בית-ספר זה, נשלח ללמוד וטרינריה באלפור שבצרפת וב-1895 חזר ד"ר אברמוב למקוה-ישראל כמורה לזואוטכניקה והורה בשנים 1895-1896. הוא היה רופא וטרינרי של מקוה-ישראל וכן של "מושבות הנדיב" בארץ. לאחר שנתיים שב לצרפת על מנת ללמוד רפואה הומנית ויותר לא חזר ארצה. אולי ירדתו מן הארץ מסבירה את מחיקתו מזכרון היסטוריוני ההתיישבות החקלאית. בכל אופן, זכות ראשונים מגיעה לו.

והרי תרגום כמה רשימות, שאלות ותשובות באותה חוברת העתיקה:

השאלה: איזו תרופה דרושה כשהבהמה

הפעם נביא חדשות מן העבר הרחוק באמת – מתקופת העליה הראשונה. באחד הפרקים בספרו של אוריאל לוי "תולדות ענף הבקר לחלב בישראל" מוזכרת חוברת הדרכה מתקופת העליה הראשונה, הכתובה ביידיש ושמה "דער קאלאניסט" (המתישב). לאחרונה נסענו, עובדי הארכיון, ל"בית גורדון" בדגניה א' ושם חיפשנו את החוברת. הודות לעזרתם האדיבה של אנשי "בית גורדון", אכן מצאנו אותה והתברר לנו כמה וכמה דברים מפתיעים. "דער קאלאניסט" הופיע בשנות ה-90 של המאה הקודמת. החוברת הראשונה עליה נכתב הופיעה בשנת תרנ"ג (1893). עורכי החוברת היו האגרונום מנשה מאירוביץ – איש ביל"ו מראשון לציון (אחרון הביל"ואים, אשר נפטר ב-1949 בגיל 89) ואברהם משה לונק, העורך העיוור של עתון "ירושלים". החוברת מטפלת בכל ענפי החקלאות במאמרים (ברובם בהשפעת ספרות מקצועית צרפתית), ועל ידי שאלות האיכרים ותשובות של בעלי מקצוע. היא כתובה ביידיש, היות ורוב העולים אז לא דיברו עברית. אך חוברות מאוחרות יותר, אשר הופיעו תחת השם "האיכר", מכילות חלק מהחומר גם בעברית, סימן לחדירת העברית לחיי היום-יום. עוד פרט מעניין: בפינה השמאלית העליונה של החוברת מצאנו את חתימתו של בעל החוברת המסויימת, הנמצאת ב"בית גורדון" – ברל קצנלסון.

ברשימה זו נביא תרגום של כמה רשימות ובעיקר אלה הנוגעות לשטח הוטרינרי. בפעם הבאה נמשיך להביא רשימות בנושאים של הזנה לגזעי בקר. אך לפני זה מחובתי לתקן טעות שנפלה ברשימתי בחוברת 212 (פברואר '88) של

משתינה דם? (כפי הנראה "קדחת שחור השתן" – ש.ד.).

התשובה: יש הרבה סיבות למחלה זו, אחדות צדדיות, אשר מביאות להשתנה בדם. אחרות ספציפיות של אברים שונים. אלה האחרונים אי אפשר לרפא, אלא אם הם נבדקו על ידי רופא וטרינרי. לכן איעץ רק תרופה אחת: כשמופיע הדם יש לתת מים קרים עם גרעיני פשתן. אחר כך מים עם סובין במנה אחת עם

10-5 גר' Azotate de Potas

15 גר' Bicarbon. de Soude

6 גר' Bromure de Potas

את זה יש לתת פעם ביום במשך 8 ימים. אם אין הטבה – להפסיק ל-3 ימים ואחר כך להמשיך. לאכול לתת תפוחי אדמה מבושלים מעורבבים עם שעורה גרוסה או סובין עם מים.

חתום: א. אברמוב, רופא וטרינרי.

השאלה: בערך במחצית חודש תמוז אפשר היה לראות מחלה מסויימת אצל הבהמות. הן ירדו חזק בגופן, קצף נזל מפיותיהן, כאבים בצוואר (גרונ?) כך שהן בקושי אכלו, התכווצויות ברגליים. זה נמשך בערך 3 ימים עד שהן חזרו לעצמן. היכול משהו אולי להסביר, איזה מין מחלה זאת ומה אפשר לעשות כדי להישמר ממנה? – א.מ. פריימאן.

התשובה: המחלה הזו היא מגפתית ומופיעה בארץ ישראל כמעט בכל קיץ, בחודש תמוז. אצל הערבים היא נקראת "מחאריש", ברוסית "יאשזור". אם מסתכלים היטב, לבהמות יש על השפה העליונה ועל קצה הלשון שלפוחיות לבנות, אשר מתפוצצות ומפרישות נוזל צהוב, צמיג. הבהמות מרזות מאד ונותנות מעט חלב, אשר גם הוא איננו בריא ולא ניתן לשימוש. מובן מאליו, שמיד יש להפסיק להאבס כל סוגי מזון כמו קש, חציר, תבן וכו', כי מסוגי מזון אלה מתנפחות השלפוחיות עוד יותר ולא מתרפאות מהר. ובכן, בזמן המחלה אסור בהחלט להגיש מזון גס. אז הטוב ביותר הוא שעורה טחונה, סובין וכו' וזה מעורב במים נותנים לשתות לבהמות. אפשר להוסיף לזה קצת חומצה מלחית. בתרופות מיוחדות אין צורך. אפשר כמה פעמים ביום להתזי מים קרים על הפרה,

אך לשים לב להחזיק את הבהמה בקרניים ולא בפה. השלפוחיות, שמופיעות על השפתיים – נוצרות גם לעתים קרובות על הטלפיים (בערבית "מחאריש פיל רידושל"). אז חייבים להשגיח שהרפת תהיה יבשה ומרופדת היטב. כמו שנאמר, המחלה היא מגפתית ואם נוהגים נכון אין שום סכנה והכל עובר ב-4-5 ימים. בחלב אין להשתמש ואפילו לעגלים לא לתת, אלא אחרי הרתחה, כי אחרת מקבלים העגלים דלקת קיבה ונופלים בקלות. חתום: מ.מ. (מנשה מאירוביץ)

*

הסיפור מרתק כשלעצמו, אם גם מותיר כמה נקודות בלתי ברורות, כמו עצם המחלה שמדובר בה. פניתי לד"ר א. שמשוני לשם קבלת הבהרות והנה הערותיו:

"עם כל הכבוד למנשה מאירוביץ, שהיה אגרונום, יש להוסיף יותר מאשר קורט מלח לאיבחון a distance (דיאגנוזה למרחקים) שלו. התיאור של האיכר פריימאן מזכיר יותר את "מחלת שלושת הימים" (Ephemeral fever). אגב, בקרב דוברי ערבית בארץ לא נתקלתי בשם "מחאריש" לפו"ט (מחלת פה וטלפיים). אך יתכן שמדובר בעגה מיוחדת.

גם העיתוי – חצי תמוז (יולי אני מניח) – מתאים יותר ל-E.F. למרות כל הנאמר לעיל, אין להוציא מכלל חשבון את פו"ט". לי אישית פרשנות משלי. נדמה לי, שזכינו בתיאור של שתי מחלות, זאת אומרת המשיב (מ.מ. – מנשה מאירוביץ) משיב על מחלת פו"ט והשוואל שאל על מחלה הדומה מאד ל"מחלת שלושת הימים".

על פי עדות של ערבים עמם דיברתי, השם "מחאריש" היה מקובל בעבר וגם בתשובתו של מ.מ. מוזכר "מחאריש פיל ריג'ל", כלומר אותה פגיעה בטלפיים שבפו"ט. גם השם הרוסי "יאשזור" היה מקובל כשם עממי לפו"ט.

יש להניח, ששתי המחלות היו ידועות בארץ, אך הדיאגנוזה למרחקים על גבי העתונות היא שגרמה לבילבול. אולם, נזק נוסף למחלה לא נגרם, כי בין כה וכה לא ידעו כיצד לטפל במחלות או למנוען (ש.ד.).

